

Sociologia urbană contemporană: preocupări și perspective

Ca domeniu de studiu, sociologia urbană s-a dezvoltat la început în două mari școli sociologice.

Prima s-a manifestat la sfârșitul secolului trecut și în primul sfert al acestui secol, când un grup de oameni de știință din Germania (Heidelberg și Berlin) s-au preocupat cu precădere de studiul comunităților urbane și viața urbană obținând rezultate de referință pentru constituirea sociologiei urbane ca disciplină sociologică. Una dintre primele încercări de înțelegere a comunităților urbane moderne a fost realizată de Max Weber. În lucrarea sa *The City*, publicată în Germania în 1905, Weber definește orașul ca o unitate umană caracterizată prin acțiuni, relații și instituții sociale complexe. După Weber, caracteristicile unei comunități urbane sînt : piața, fortificația, sistemul legal și administrația politică. Din punctul de vedere al modului de viață, el vede orașul ca o structură producătoare de stiluri de viață și schimbare socială. Apariția vieții urbane este explicată de Weber prin dezvoltarea și influența raționalității, respectiv a utilizării eficiente a resurselor pentru atingerea scopurilor economice. Dacă Weber a oferit o explicație social-economică în ceea ce privește apariția și dezvoltarea orașului modern, un alt teoretician german, Oswald Spengler (1928) explica evoluția orașului prin dezvoltarea civilizației. El consideră că de-a lungul istoriei culturile orașului au momente de creștere și decădere prin care se explică și evoluția orașului (pe care-l aprecia că este în acel timp în faza declinului său, prevestindu-i un sfârșit asemănător vechii Rome).

Încercînd o tipologie a dezvoltării urbane, F. Tonnies, în cunoscuta lucrare *Gemeinschaft und Gesellschaft* (1887) caracterizează diferit comunitățile rurale și urbane. *Gesellschaft*-ul (societate), concept asociat orașului, este bazat pe relații impersonale, stabilite pe bază de „contracte” (mai degrabă decît pe dorința naturală), conducînd la separarea indivizilor și grupurilor și creînd izolare, tensiune, conflict.

La rîndul său, G. Simmel, despre care Gold consideră că a avut cea mai puternică influență asupra sociologiei urbane americane clasice, a analizat, în studiul său referitor la „metropolă și viață urbană”, aspectele psihologice ale vieții urbane evidențiînd rolul mărimii, densității și complexității vieții urbane în formarea unor trăsături de personalitate și mecanisme specifice de interacțiune umană.

Cea de a doua mare școală în care s-a dezvoltat sociologia urbană este cea de la Chicago. Sociologia urbană a fost recunoscută în Statele Unite ca un domeniu distinct al sociologiei în anii 1920 și s-a dezvoltat prin lucrările *Școlii de la Chicago*, publicate între cele două războaie mon-

diale. Cele mai semnificative personalități asociate Școlii de la Chicago au fost Robert Park, Ernest Burgess, Louis Wirth și Robert Redfield. În cercetările primilor doi orașul a fost utilizat drept „laborator” al studiului științific, având drept scop descrierea modelelor de distribuție spațială a tuturor categoriilor de probleme sociale, inclusiv a delinvenței juvenile, bolilor mintale, prostituției etc.

Ideea de bază era aceea că orașul are o organizare socială și un mod de viață diferite de comunitățile rurale. Dezvoltarea teoretică a sociologiei orașului ca mod de viață a fost realizată mai ales de L. Wirth în studiul *Urbanism as a Way of Life* (care a stat la baza multor manuale de antropologie și sociologie urbană contemporană). Mai tâziu, R. Redfield (1947) a adâncit această perspectivă de analiză din punct de vedere antropologic, definind orașul ca un tip ideal de comunitate umană, opus tipului ideal de comunitate rurală.

Desigur că în timp multe dintre teoriile și concluziile primelor generații de sociologi urbani au fost infirmate, revizuite sau înlocuite, o dată cu evoluția realităților sociale urbane și perfecționarea metodologiilor de cunoaștere. Este cert, însă, că lucrările lor au influențat sociologia urbană contemporană în ceea ce privește direcțiile și modelele de investigație.

Domeniul sociologiei urbane este atât de complex încât nu poate fi cunoscut prin abordări dintr-o singură perspectivă. În funcție de accentul pus pe o dimensiune sau alta a realității urbane, H. Gold distinge cinci perspective de abordare în sociologia urbană: 1. perspectiva schimbării sociale; 2. perspectiva organizării sociale; 3. perspectiva ecologică; 4. perspectiva problemelor sociale; 5. perspectiva politicii sociale. Admițând că abordările de sociologie urbană pot fi clasificate în funcție de natura datelor analizate și a modelelor teoretice propuse (deși în realitate, în majoritatea cercetărilor fenomenului urban sînt cuprinse mai multe perspective de abordare, chiar dacă una dintre ele este dominantă) considerăm că tipologia propusă poate fi completată și cu alte trei: perspectiva calității vieții urbane, perspectiva mondialistă a dezvoltării urbane și perspectiva imaginii urbane.

O caracterizare, chiar și foarte sumară, pornind de la clasificarea propusă de Gold, a perspectivelor amintite, este semnificativă credem pentru conturarea unei imagini privind sociologia urbană contemporană. Desigur că o astfel de clasificare a preocupărilor de sociologie urbană nu este singura posibilă (există și tipologia propusă de H. Gans, în funcție de abordările din perspectiva neoecologică, neomarxistă și neoliberală care își are relevanța sa în ceea ce privește modelele teoretice de abordare).

Taxonomia pe care o urmărim în continuare are însă avantajul că, pe de o parte, este mai detaliată, mai apropiată de conținutul fenomenului urban și, pe de altă parte, nu tinde să includă în același model teoretic abordări foarte diverse.

Perspectiva schimbării sociale este reflectată cu precădere prin analiza procesului de urbanizare. Conform acestui gen de abordări, ritmul rapid al urbanizării în anumite perioade istorice ar produce transformări, „revoluționări” în societatea urbană. Urbanizarea văzută din această perspectivă ar avea, după H. Gold (care este influențat de analiza pe care o face C. P. Wolf structurii revoluțiilor sociale), următoarele caracte-

ristici: ireversibilitate (prin care urbanizarea sau societatea modernă înalt urbanizată nu se poate reîntoarce la starea preurbană, mai ales în situația în care aceasta are loc pe baza industrializării); instantaneitate (definită în sensul că, în raport cu istoria speciei umane, caracteristicile revoluționare ale urbanizării se manifestă într-un timp foarte restrâns, — mult mai puțin de un procent din totalul existenței rasei umane este reprezentat de civilizația urbană); ritm accelerat (care se referă la ratele înalte ale urbanizării, redând intensitatea, adeseori dramatică a procesului de urbanizare în secolul al XIX-lea și mai ales în secolul al XX-lea); discontinuitate (prin care se are în vedere dislocarea sau mutațiile provocate de urbanizare mai ales în modurile de viață ale populației, în sensul adoptării de noi modele de gândire și acțiune).

Perspectiva organizării sociale este o direcție de analiză a relațiilor sociale din mediul urban (indivizi, grupuri, structuri birocratice, instituții sociale). Indivizii sînt descriși în acest context pornind de la modelele de organizare a personalității și stilurilor de viață individuală, în ideea că orașul produce tipuri distincte de personalitate și comportament, precum și modele de adaptare urbană sau valori specifice. Grupurile primare sînt analizate din perspectiva schimbării relațiilor și structurilor interne a grupurilor mici, bazate pe relații directe în sensul segmentării, impersonalizării și dezumanizării acestui tip de relații. Vecinătățile, rețelele sociale sau grupurile secundare sînt abordate în principal din punctul de vedere al recunoașterii creșterii rolului vecinătăților și structurii sociale în dezvoltarea socială urbană. În studiile realizate la acest nivel se pune accentul pe caracteristicile comportamentului colectiv care ia forma mulțimii, demonstrațiilor, reuniunilor etc. și care se manifestă în spațiile publice și semipublice. În ultimul timp, o atenție aparte este acordată asociațiilor voluntare, considerate a fi la un nivel intermediar al organizării sociale, mai artificiale și mai diferențiate intern decît vecinătățile, acoperind într-un fel distanța dintre grupurile primare și formele birocratice ale organizării sociale.

Birocrația reprezintă, în această perspectivă, rețeaua formală de roluri sau poziții organizate într-o structură ierarhică a diviziunii muncii, avînd scop, limite și funcții stabilite printr-un sistem de reguli în care se înscrie comportamentul membrilor săi. În așezările urbane bunurile și serviciile esențiale pentru bunăstarea urbană devin disponibile numai într-un context birocratic ceea ce a condus la o mentalitate birocratică adesea criticată pentru că nu se acționează pentru satisfacerea intereselor indivizilor.

Instituțiile sociale sînt, în sens general, modele de comportament și așteptări larg acceptate, create ca soluții pe termen lung pentru nevoile comunității sau societății. Ele cuprind o mare diversitate de forme, începînd cu familia și religia, continuînd cu instituțiile economice și politice și terminînd cu instituțiile culturale. Instituțiile sociale reflectă astfel cel mai extins nivel al organizării sociale, dobîndind o influență tot mai puternică asupra comportamentelor spațiale și social culturale ale populației. Pînă în prezent s-a acordat puțină atenție organizării diferențiate a instituțiilor în spațiu, fapt sesizat de sociologul englez Ian Proctor, care propune înțelegerea urbanizării ca o fațetă a organizării sociale a ansamblului instituțiilor sociale. Aceasta are două aspecte: incidența „verticală” a

factorilor, de la nivel local la nivel internațional, și interconexiunea „orizontală” a instituțiilor în cadrul unei zone spațiale date. Se acceptă în acest sens că supraviețuirea civilizației urbane moderne depinde în mare măsură de succesul cu care instituțiile sociale urbane răspund la problemele cu care sînt confruntate.

Perspectiva ecologică se referă, în sens general, la procesele și formele de adaptare a populației din comunitățile urbane la mediu (*environment*). Încercînd o sinteză a diferitelor abordări moderne în ecologia urbană, se poate caracteriza comunitatea urbană ca un ecosistem care cuprinde interrelațiile dintre patru variabile principale: populația, „environmentul”, tehnologia și organizarea socială, toate patru formînd așa-numitul „complex ecologic”. Factorul dinamizator în evoluția urbană este considerat a fi tehnologia. În ultimii ani, ecologia urbană s-a dezvoltat sub forma ecologiei sociologice umane. În majoritatea studiilor sociologice de ecologie umană relațiile dintre populație și „environment” sînt mediate prin organizare. În general, așa cum arată M. Micklin, sînt acceptate 5 principii ale organizării ecologice: interdependența, funcția-cheie, diferențierea, dominanța și izomorfismul. Interdependența se referă la relațiile bazate pe diferențe complementare (*symbiotic*) sau pe similarități suplimentare (*commensual*) care leagă unitățile organizaționale și care influențează dimensiunile lor temporale și spațiale. Prin funcția-cheie se demonstrează că relațiile dintre populație și „environment” sînt mediate printr-un număr mic de activități, ca de exemplu producția, distribuția, schimbul. Diferențierea reprezintă gradul de specializare funcțională, fiind determinată de dezvoltarea funcției-cheie și constituind principala condiție limitativă a diversificării sistemului (numărul populației care poate fi admisă și a zonei care poate fi ocupată). Dominanța exprimă măsura în care unitățile care realizează funcția-cheie reușesc să determine și să coordoneze functionalitatea altor unități ale sistemului. Izomorfismul presupune că unitățile care funcționează în aceleași condiții „environmentale” sau acele condiții ale mediului înconjurător care sînt mediate printr-o „unitate-cheie” dată, dobîndesc o formă similară de organizare.

Principalele aspecte de ecologie umană abordate din perspectivă sociologică sînt: structura spațială, socială și economică a comunităților; efectele dimensiunii și densității comunităților asupra comportamentului uman; comunitatea urbană contemporană; segregarea, șomajul și lumpen-proletariatul urban; suburbanizarea, dispersia și conservarea resurselor; creșterea și declinul regional; politica industrială și revitalizarea economică; procesele și problemele ecologice urbane internaționale.

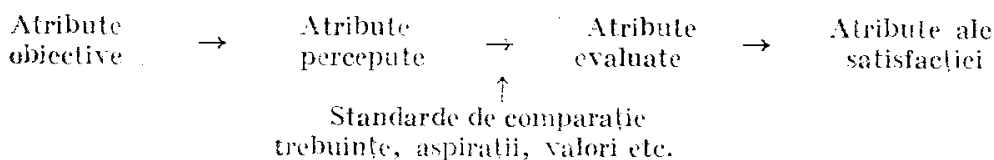
Perspectiva problemelor sociale este, se pare, cea mai cuprinzătoare din punctul de vedere al tipurilor de cercetări pe care le integrează. Se poate spune că aproape toate problemele sociale contemporane au fost asociate cu procesul de urbanizare. Aspecte sociale precum criminalitatea, delincvența, divorțialitatea, eriza locuințelor, sărăcia, șomajul, conflictele de clasă, rasiale și etnice, poluarea etc. constituie obiect de analiză în sociologia urbană. Ele sînt grupate adesea sub denumirea de „criză urbană”. Totuși urbanul înseamnă mult mai mult decît „patologia” sa urbană. Nu se poate spune nici că urbanizarea este cauza tuturor problemelor sociale. Cu toate acestea, anumite aspecte sînt generate, influențate sau amplificate în mediul urban prin procesul de urbanizare. Analiza pro-

blemelor sociale nu poate fi evitată de sociologia urbană. Totuși, în funcție de orientarea ideologică, specialiștii care analizează realitățile urbane pun accentul pe unele aspecte sau pe altele. De exemplu, unul dintre sociologii de orientare neomarxistă din S.U.A., Herbert Gans, se referă în cursul său de sociologie urbană ținut în 1986 la Universitatea Columbia din New York la următoarele probleme urbane : creșterea și descreșterea economică a orașelor și suburbiilor ; criza politică a orașelor, disfuncționalitățile demografice ; sărăcia urbană ; inegalitățile rezidențiale, rasiale, urbane, cultura sărăciei ; discriminarea socială, criza locuințelor, șomajul etc., toate analizate în strânsă legătură cu politica socială necesară rezolvării lor.

Perspectiva politicii sociale are în vedere preocupările sociologilor (și ale altor specialiști) de a rezolva problemele urbane. Politica urbană și planificarea „intervențiilor” în dezvoltarea urbană a devenit o parte a acțiunilor sociale în cadrul comunităților urbane și este integrată în preocupările sociologilor urbani pentru a îmbunătăți amenajarea orașelor. Sociologii urbani pun accentul pe cunoașterea opiniilor populației și antrenarea acesteia la realizarea acțiunilor de planificare urbană care trebuie să ia în considerare schimbările care au loc la nivelul atitudinilor, structurii familiale, stilului de viață, precum și la nivelul instituțiilor economice, politice, religioase etc. Conform lui Ledrut, planificarea urbană poate fi considerată într-un fel ca un mijloc de control social al ordinii urbane. În același timp, acțiunile de planificare au un impact în ceea ce privește forma și structura comunităților urbane în viitor. Pe ansamblu, se poate spune că studiul politicilor urbane se descompune în două cimpuri de analiză : aspectele planificării urbane (respectiv studierea intervenției statului sau a altor organisme asupra organizării spațiului) și mișcările sociale urbane (respectiv studiul luptelor politice, a migrațiilor, luptelor de clasă și raporturilor sociale care se manifestă în mediul urban). M. Castells definește planificarea urbană ca „intervenție a politicului asupra articulării specifice a diferitelor elemente ale formațiunii sociale în cadrul unei colectivități de reproducere a forței de muncă, în scopul asigurării reproducerii lărgite și a reglementării contradicțiilor neantagonice, asigurând până la urmă reproducția modului de producție dominant”. Mișcările sociale reprezintă, după același autor, „sistemul de practici, rezultat din articularea sistemului agenților urbani și a altor practici sociale, prin care se tinde obiectiv spre transformarea structurală a sistemului urban sau spre o modificare substanțială a raporturilor de forță în lupta de clasă și, în ultimă instanță, în puterea statului”. Din modul de definire a celor două elemente rezultă că ele sînt strîns legate între ele, realizarea uneia dintre ele afectînd-o în mod direct pe cealaltă. Pentru a facilita procesul de cunoaștere, toate încercările arhitectural-urbanistice (orașe noi, renovare etc.) sînt integrate în domeniul planificării urbane și toate acțiunile sociale urbane cu caracter revendicativ (de locuire, educație, politică etc.) în cea de-a doua categorie.

Perspectiva calității vieții este reflectată de preocupările de cercetare care au în centru viața urbană modernă. În ultimele decenii, specialiștii în științe sociale, în primul rînd sociologii urbani au încercat să măsoare obiectiv calitatea vieții printr-o mare varietate de indicatori sociali cuantificabili. Calitatea vieții rămîne însă un concept foarte

subiectiv, în sensul că viața urbană poate crea atât satisfacție și bunăstare pentru o parte a populației cit și dezavantaje și insatisfacție pentru alții. Dintre multitudinea metodelor metodologice de analiză a calității vieții nu se pare semnificativ cel propus de A. Campbell, Ph. Converse și W. Rodgers. Ei propun analiza legăturilor dintre atributele obiective ale realităților urbane și satisfacția populației pe care încearcă să o explice prin următorul model:

Pentru fiecare pas sau etapă analizele sînt realizate pe dimensiuni specifice (comunitate urbană, muncă etc.) și prin indicatori specifici, ținînd seama de influența caracteristicilor populației și contextul concret.

Strîns legată de calitatea vieții este dezvoltarea indicatorilor sociali pentru analiza fenomenului urban (cel mai adesea sub forma „bunăstării” dar și a „sărăciei”). Indicatorii sociali încearcă descrierea aspectelor esențiale ale vieții urbane și de aceea ei sînt utilizați, într-un fel sau altul, în toate perspectivele de abordare. Utilizarea lor depășește însă granițele sociologiei urbane, fiind adesea considerați instrumente pentru evaluarea realizării programelor politice, a tendințelor schimbărilor sociale etc.

Perspectiva mondialistă este legată de analiza dezvoltării comunității urbane în cadrul național și a societății mondiale. Primul nivel este acela al analizei relațiilor dintre local și societal în cadrul unei națiuni. De exemplu, preluînd teoria lui G. Frank despre dominația metropolitană, J. R. Mellor analizează pe cazul Marii Britanii relațiile dintre dominația capitalului și a metropolei în raport cu dependența provincială. Astfel, influența centralizării capitalului în metropolă conduce la un anumit tip de urbanizare regională, iar în cadrul regiunii la anumite relații dintre centrul metropolitan și sateliții dependenți. În esență, metropola și provincia sînt în perspectivă mondialistă comunități dominante și dominate sau dependente dublate de existența lor ca grupuri sociale distincte avînd culturi și instituții proprii. Relațiile dintre comunitățile urbane naționale și cele internaționale au fost studiate mai ales sub forma urbanizării dependente. Studiînd caracteristicile procesului de urbanizare în țările subdezvoltate, M. Castells arată că acestea rezultă din raportul dintre dominație și dependență în procesul de dezvoltare. Procesul de urbanizare dependentă este expresia, la nivelul spațiului, a penetrației în societățile subdezvoltate (situate la niveluri diferite de dezvoltare din punct de vedere tehnic, economic și social) a structurii sociale dominante, din țările dezvoltate. Caracteristicile procesului de urbanizare dependentă sînt: concentrarea în mari aglomerări urbane fără a fi integrate într-o rețea urbană (deci fără instrumentele economice de articulare la nivelul spațiului existent în regiunile metropolitane ale țărilor industrializate); absența unui continuum în ierarhia urbană; distanța socială și culturală

între aglomerațiile urbane și comunitățile rurale; juxtapunerea ecologică a două orașe în aglomerațiile moștenite: cel autohton și cel occidental colonialist.

Perspectiva „imaginilor” urbane include abordările psihosociologice ale mediului urban prin analiza percepțiilor, simbolurilor și imaginilor prin care rezidenții urbani interpretează „environmentul” lor. Majoritatea studiilor de acest gen pornesc de la lucrarea lui Lynch despre „imaginea orașului” care arată că ceea ce reține, memorează sau își imaginează populația despre mediul urban este determinat de forma și structura elementelor fizice ale urbanului („noduri”, „pasaje”, „periferie” etc.). Accentul cade pe instrumentele perceptual-cognitive („hărți mentale”, „scheme spațiale” etc.) prin care populația dobândește, codifică, păstrează, redenumeste și manipulează informația despre lumea în care își desfășoară activitatea.

Sociologii pun accentul pe semnificația pe care o are mediul urban, utilizând pentru descrierea personalității orașului „imagini” regăsite în literatură, documente, ziare, filme, cântece, metafore, analogii, clișee, stereotipuri, etichete etc. Mai mult chiar, după unii autori precum M. Castells, P. Ledurt, M. Gottdiener există și un „symbolism” urban care se bazează pe utilizarea formelor spațiale ca emițători, rele și receptori ai practicilor ideologice generale. Prin urmare, se pune problema cunoașterii formelor de spațializare a semnelor, care nu pot fi definite prin ele însele ci în funcție de structura care le produce (dimensiunea ideologică) și de natura valorilor pe care acestea le promovează.

Analizând astfel de preocupări și perspective de abordare a fenomenului urban, este firesc să ne întrebăm încotro se îndreaptă sociologia urbană.

De-a lungul timpului, în funcție de sinuozitățile procesului de urbanizare și de „actualitatea” unor aspecte ale dezvoltării urbane au fost aduse în prim plan o perspectivă sau alta a sociologiei urbane. De abia în ultimele două decenii însă a apărut cu toată claritatea necesitatea discutării statutului și tipul de sociologie urbană adecvată cunoașterii noilor realități, degajându-se astfel o nouă perspectivă de abordare.

Amploarea creșterii orașelor, extinderea ariilor urbane în mai toate regiunile lumii, caracterul complex al procesului de urbanizare dar mai ales *schimbările structurale* care au loc în mediul urban ridică mai multe semne de interogație asupra modului în care este reflectată această realitate de sociologia urbană precum și asupra eficienței politicilor naționale de urbanizare. Astfel, din punct de vedere epistemologic, se vorbește chiar de o „revoluție” în sociologia urbană sau de o „nouă sociologie urbană”. Sociologul american J. Walton și englezii G. Rees, J. Lambert sînt printre promotorii acestei noi direcții de cunoaștere a fenomenului urban. Ideea de bază de la care se pleacă în definirea „noii sociologii urbane” este aceea a contrapunerii fenomenelor contemporane de criză urbană din țările capitaliste dezvoltate celor care au marcat evoluția urbană anterioară. Astfel, dacă vechea paradigmă a sociologiei urbane se întemeia pe o sumă de principii ale organizării/dezorganizării sociale și „succesiunii ecologice”, paradigmă inspirată de teoriile europene ale integrării sociale provocate de Durheim și Simmel și dezvoltată de reprezentanții Școlii de la Chicago și discipolii lor, *noua paradigmă are la bază*

ideea de criză urbană, reflectînd fenomene ce s-au accentuat în emisfera occidentală odată cu sfîrșitul anilor '60. Ea se opune și așa-numitelor interpretări de tip „whig” prin care fenomenele istorice sînt caracterizate în mod evoluționist, în afara structurilor conflictuale, respectiv ca un progres continuu al politicilor urbane promovate de stat. „Noua sociologie” (denumită și economie politică a dezvoltării urbane) presupune luarea în considerare a abordării problemelor urbane în raport cu determinările lor sociale, cu cele economice și administrativ-politice. Noua sociologie urbană apare mai curînd ca o criză a paradigmei tradiționale, reflectînd o criză socială căreia i se caută un răspuns printr-o „știință normală”. Componentele acestei crize, care nu se încadrează în structura paradigmei tradiționale vizează protestul social, diminuarea resurselor și serviciilor urbane, reducerea (deficitul) locurilor de muncă și declinul unor industrii, noile responsabilități încredințate autorităților locale care nu dispun însă de mijloace materiale și financiare de intervenție pentru soluționarea problemelor sociale și urbane, evoluția structurii populației și a pieței muncii (muncitori migranți, temporari), polarizarea socio-economică a orașului și împrejurimilor sale (suburbii, orașe noi), eforturile autorităților pentru „pacificarea” sau eliminarea focarelor de tulburări din interiorul orașelor și, în fine semnele crizei financiare, recensiunii etc. Abordarea fenomenelor de criză urbană a condus la proliferarea unor cercetări sociologice de tip clasic, desigur utile din punct de vedere descriptiv, dar considerate de noua disciplină incapabile să furnizeze înțelegerea, explicarea și soluționarea problemelor presante ale noilor realități. Premisele unei noi sociologii urbane se situează într-un alt registru de referință. Ele privesc: analiza urbanismului și urbanizării ca fenomene ce îmbracă forme diferite în funcție de modurile de organizare social-economică; luarea în considerare a interdependenței dintre producție, consum și structura puterii existente în stat; raportarea proceselor urbane concrete la bazele lor structurale și condiționarea lor de necesitățile economice, mecanismele politice și mediul social-cultural; necesitatea centrării studiilor pe schimbarea socială — ca rezultat al conflictelor și contradicțiilor între categorii sociale; relevarea aspectului normativ și a caracterului ideologic al noii sociologii urbane; luarea în considerare a caracterului imprevizibil al evoluției sistemului financiar mondial.

Așa cum se poate observa urmărind problemele pe care își propune să le analizeze noua sociologie urbană, nu este vorba în primul rînd de un nou tip de sociologie urbană, ci de preocuparea specialiștilor urbani din țările capitaliste de a cunoaște și explica mai bine natura economică, socială și politică a fenomenelor de clasă care apar la nivelul spațiului urban.

De altfel, așa cum apreciază sociologul englez R. Mellor, în anii 1980 asistăm la un fel de dezintegrare a sociologiei urbane ca un domeniu recunoscut de studiu și dezvoltarea sa sub forma studiilor urbane. Noua sociologie urbană ia forma studiilor urbane avînd obiective foarte diverse de la asigurarea cu locuințe în Ungaria, la economia informală în Mexic, la dinamica creșterii orașului Houston și pînă la recucerirea centrului comercial al orașului Sydney.

Din punctul de vedere al paradigmei sociologice două perspective rămîn totuși dominante în sociologia urbană, cea ecologică și cea

a noii sociologii urbane, aflate în prezent chiar într-o *competiție* pentru dominație teoretică în sociologia americană. Acceptând descrierea paradigmei în termenii oferți de Picknance (ca fiind caracterizată printr-un set de concepte rațional legate între ele, un set de întrebări favorabile cercetării și cu un grad mare de semnificație, un set de explicații sau teorii și un set de presupuneri sau accepții tacite). M. Gottdiener și J. Feagin caracterizează cele două paradigme dominante în sociologia americană prin comparație.

Astfel, în ceea ce privește ecologia urbană (sociologică) aceasta s-ar concretiza prin următoarele :

1. Principalele întrebări :

- Care este ponderea factorilor ecologici în dezvoltarea urbană?
- Care este natura organizării funcționale care este dezvoltată pentru a facilita adaptarea populației la environment?
- Cum este afectată organizarea socială de creșterea și declinul populației?
- Cum afectează schimbările demografice organizarea socio-funcțională?
- Care sînt efectele noilor tehnologii de transport și comunicație asupra organizării socio-funcționale?

2. Concepte de bază ale curentului principal din ecologia sociologică urbană :

- Accentuarea pe *sisteme și interdependență* la nivel teoretic.
- Menținerea unui concept unitar de *comunitate*, integrată prin diferențierea funcțională și diviziunea muncii.
- Acceptarea ideii că societatea se dezvoltă printr-o adaptare biotică (*biotic adaptation*) adică populația este înțeleasă ca un agregat care se adaptează la environmentul său prin diferențierea funcțională și schimbări tehnologice exogene.

— Utilizează proceduri de dezvoltare socială bazate pe „*selecția de grup*” (*group selection*). Astfel competiția forțează *sucesiunea* prin care subspecii dintr-un habitat dat înlocuiesc alte subspecii prin controlul resurselor sociale și spațiale. Selecția de grup și competiția creează o formă ierarhică de organizare socială ancorată prin principiul *dominației*.

3. Teoriile care domină în ecologia sociologică urbană se bazează în esență pe următoarele proporții explicative :

- Perturbațiile environmentale produc nevoia de adaptare care se realizează prin interdependență și organizarea funcțională. Cauza schimbării este deci de origine externă.

Dezvoltarea socială este un proces de căutare a unui echilibru între populația, organizarea socială, environmentul și tehnologia disponibilă.

- Nivelul tehnologic constituie granița oricărui produs ecologic. Noile dezvoltări au loc numai prin introducerea noilor inovații tehnologice apărute în afara sistemului social dat, în principal în tehnologia de transport și comunicație.

— Mecanismele de adaptare bazate pe o diferențiere a relației environmentale devin responsabile pentru începutul environmental al altor funcții.

4. Presupuneri (accepții) tacite asumate în cazul când sînt necesare explicații suplimentare :

— dezvoltarea socială este o continuă căutare de echilibru și se produce prin adaptarea funcțională la environment :

— interacțiunea socială în sistemul capitalist este acceptată ca fiind stabilă, iar schimbările vin din afară.

— organizarea socială într-un sistem capitalist operează prin interdependență funcțională și nu prin putere, inegalitate, acțiunea statului sau relații spațiale ;

— explicația se bazează pe organizarea funcțională constînd din indivizi sau unități organizaționale.

În ceea ce privește „noua sociologie urbană”, aceasta nu a prezentat încă o paradigmă clară, poate tocmai datorită diversității disciplinelor care concură la dezvoltarea sa. Totuși, indiferent de influențele suportate din partea structuralismului marxist, neoweberianismului, neorecardianismului și chiar postmodernismului, noua sociologie urbană cuprinde un set de idei centrale care pot fi articulate într-o paradigmă așa după cum urmează :

1. Principalele întrebări ale noii sociologii urbane sînt :

— Care este caracterul puterii și inegalității? (Cum se leagă ele de pattern-urile ecologice)?

— Cum se manifestă în organizarea sociospațială procesele de producere și reproducere a capitalului?

— Cum se manifestă procesele de criză în organizarea sociospațială?

— Cum s-a manifestat în timp schimbarea relațiilor dintre capital și muncă?

— Care este natura relațiilor dintre capital, stat și spațiu construit?

2. Conceptele de bază se referă la următoarele aspecte :

— societățile sînt legate de modurile lor de producție. (Ele nu sînt agregate de populații asociate cu anumite niveluri de tehnologie, ci sînt forme de organizare socială compuse din clase, relații de proprietate, stat, împreună cu reglementări specifice privind producția și reproducția).

— în SUA și Europa de Vest, ca și în alte părți dezvoltarea socială este dominată de procesul de acumulare a capitalului.

— un rol central în procesul de acumulare îl are forța de muncă (utilizarea, conducerea și reproducerea sa).

— relațiile sociospațiale, în special relațiile dintre procesele capitaliste și spațiu sînt o parte întrinsecă a dezvoltării societale.

— proprietatea asupra locuințelor și a infrastructurilor care le susțin constituie un „al doilea circuit” al capitalului. (Acest circuit secundar constituie elementul central al schimbărilor în environmentul urban. Introducerea analizei celui de-al doilea circuit al capitalului în sociologia urbană depășește analiza separată a proprietății de clădiri din economia politică marxistă).

3. Din punct de vedere teoretic nu există un set unitar de propoziții teoretice pentru toți noii urbanisti. Totuși anumite teorii pot fi aso-

ciate noii abordări privind organizarea sociospațială urbană dintre care amintim :

— Relațiile sociospațiale sînt produse prin relațiile dintre capital și muncă.

— Circulația capitalului, mai degrabă decît procesul de producție explică importanța urbanizării, inclusiv a organizării capitaliste, reproducerea forței de muncă și politicile urbane.

— Reproducerea forței de muncă și interacțiunea dintre stat și capital sînt factorii care explică schimbarea și dezvoltarea urbană inclusiv relațiile sociospațiale.

— Dezvoltarea urbană este o manifestare a relațiilor dintre logica acumulării capitaliste și piața muncii.

4. Presupunerile tacite sînt comune printre „noii urbanisti” la un nivel înalt de generalitate. Ele se referă la :

— Interacțiunea societală este dominată de relații sociale contradictorii.

— Dezvoltarea socială este instabilă în societățile cu relații de proprietate antagonice.

— Inegalitatea puterii este un element de bază în relațiile societale, iar exercitarea puterii este un factor al dezvoltării sociale.

— Nici o societate nu poate fi analizată adecvat fără referire la evoluția sa istorică și la contextul global.

Aceste două paradigme dominante sînt cel mai frecvent utilizate în cercetarea concretă a procesului de urbanizare, puterea lor de descriere și explicare fiind diferită în funcție de natura aspectului analizat. Spre exemplu, procesul de restructurare a orașelor centrale este explicat de ecologiștii urbani prin creșterea volumului populației, a complexității organizării sociale și a mărimii hinterlandului metropolitan. Studiile redezvoltării orașului central realizate de către reprezentanții noii sociologii urbane relevă importanța altor factori precum rolul economiei globale și al corporațiilor multinaționale, importul forței de muncă, suportul statului prin acumularea capitalului, rațiunile de amplasare a întreprinderilor și serviciilor. Sau, în cazul suburbanizării, explicația ecologică se axează pe efectul schimbărilor în tehnologiile de transport și comunicație asupra dezvoltării hinterlandului. Susținătorii noii sociologii urbane subliniază importanța descentralizării întreprinderilor și a importantei investiții de capital în cel de-al „doilea circuit” al acestuia și anume în specularea terenului și clădirilor. Cele două paradigme dominante nu sînt totuși opuse și apar ca fiind nu numai complementare și oricum utile în studiile realităților urbane. Aceste paradigme dominante de explicare a dezvoltării urbane, ca și celelalte perspective de abordare a orașului incluse în sociologia urbană constituie elemente de referință, aplicabile și adaptabile în cercetarea sociologică urbană din alte regiuni precum țările „lumii a treia”, Europei de Est etc., zone unde dezvoltarea teoretică a acestei discipline a rămas, din diferite cauze, mai puțin elaborată.

REFERINTE BIBLIOGRAFICE

- A. Campbell, Ph. Converse, W. Rodgers, *The Quality of American Life*, New York, 1976.
- M. Castells, *La question urbaine*, Fr. Masperr, Paris, 1973.
- H. Gold, *The Sociology of Urban Life*. Printice-Hall Inc., 1982.
- H. Gans, *People and Plans*, New York, 1979.
- M. Gottdiener, Jowe Feagin, *The Paradigm Shift in Urban Sociology* in „Urban Affairs Quarterly”, 24. 2. 1988.
- A. Hawley, *Human Ecology*, Sage Publications, 1987.
- G. Martin Jr., *Social Policy in the Welfare State*, New Jersey, 1990.
- K. Lynch, *The Image of the City*, Mit Press, 1960.
- R. Mellor, *Urban Sociology*, „Trend Report in Sociology, ” 23.2. 1989.
- M. Micklin and H. M. Choldin (eds)., *Sociological Human Ecology*, Westriew Press, 1984.
- V. Pons, R. Fracis (eds), *Urban Social Research*, London, 1983.
- L. Rodwin and R. Hollister *Cities of the Mind*, New York, 1984.

iulie 1990

DOREL ABBAHAM